

SARUNA PIRMS PIRMIZRĀDES

Neviens tevi neizglābs

Ilmāra Šlāpina saruna ar režisoru Dmitriju Petrenko pirms “Atzīšanās” pirmizrādes Dailes teātrī. Dramaturģe – Justīne Kļava.

Kāds sakars šai izrādei ir ar Augustīnu?

Izrādi iedvesmoja ne tik daudz Augustīns, cik viņa paša izstāstīts dzīvesstāsts. Man šķita, ka tas ir pietiekami spēcīgs un konkrēts, lai runātu par tām lietām par kurām es gribu runāt. Mēs sēdējām ar dramaturģi Justīni Kļavu pie galda un zinājām, ka gribam kopā kaut ko teātrī darīt. Es teicu – kāpēc latviešu dramaturģi raksta tikai par Jāni un Pēteri vai Ievu, varbūt mēs varam paskatīties arī drusku senāk.

Tu teici, ka tevi interesēja, kā cilvēks izstāsta savu dzīvesstāstu. Tevi interesē tieši naratīvs, tas, ko cilvēks atceras, ko izvēlas stāstīt?

Tā forma ir īpaša tieši ar to, ka cilvēks jau, zina, ar ko beigsies šis stāsts. Līdz ar to viņa refleksija par agrākiem notikumiem ir jau caur šo prizmu. Tāpēc mani vienmēr interesē tas, kāds šis cilvēks bija, kas ar viņu notika un kāds viņš kļuva – šīs trīs lietas. To cilvēks var izstāstīt, tikai zinot, kāds viņš ir kļuvis. Tas, ko cilvēks izvēlas stāstīt – kādas tēmas, kādus notikumus, - ir tieši tas, kas viņam šķiet, ka ir viņu ietekmējis. Protams, ka veidojot dramaturģisko materiālu, mēs nevarējām izstāstīt visu stāstu, bet mani vairāk interesēja tas dzīves posms, pirms viņš kļuva par svēto, pirms viņš pietuvinājās kristietībai – bērnība, tīņu gadi, jaunība.

Skatītājam ir jāzina kaut kas par Augustīnu, pirms viņš nāk uz šo izrādi?

Gan jā, gan nē. Ja cilvēks zinās kaut ko par Augustīnu, varbūt, viņam būs interesantāk redzēt, kā mēs izvēlamies notikumus no viņa dzīvesstāsta, kā mēs skatāmies uz to, jo tā tomēr ir mūsu interpretācija. Tajā pašā laikā mēs apzināti veidojam izrādi tā, lai tā būtu skatāma arī cilvēkam, kurš nezina šo stāstu, kuru mēs izstāstām šeit un tagad. Es taisu šo izrādi tā, lai tā trāpa gan tam, kurš zina Augustīnu un kuram ir viedoklis, kā tam ir jāizskatās, gan arī skatītājam, kurš vienkārši redzēs cilvēku, kurš ir nomocījies ar sevi, ar savām problēmām, cilvēku, kurš ir gudrs un inteliģents, bet netiek galā ar sevi. Un tas varētu būt interesanti arī tam, kurš nav lasījis Augustīna “Atzīšanos” vai citus darbus.

Bet vai aktieriem, kad tie sāka strādāt pie izrādes, bija kaut kas jāzina?

Jā, viņi lasīja. Protams, ka viņi lasīja. Un tas vienam palīdzēja, citam – ne pārāk. Ik pa laikam mēs atgriežamies pie jautājuma – bet vai tas ir par Augustīnu? Vienā brīdī mums par to ir jāaizmirst un jāturas pie tā, ko dramaturģis ir uzrakstījis. Viņš atbild par to, vai tas ir kompozicionāli vesels darbs un aktierim ir jāzina, kā viņš tiek no viena notikuma uz otru, kā viņam jāspēlē. Un tajā brīdī Augustīns vairs nepalīdz. Tas tomēr ir stāsts par kādu citu vīrieti, kurš mēģina izstāstīt savu dzīves stāstu caur

Augustīnu, spēlējoties ar viņa dzīves notikumiem. Tas ir cilvēku pulciņš, kas ar tādu kā psihodrāmas metodi, risina savas problēmas. Un, kā jau spēlē, viss sākas paredzami, bet katru reizi aizved kaut kur ne tur, sāk spēlēt cilvēka ego, viņi aizvien vairāk sāk piedalīties kā paši, brīžiem pat aizmirstot, ka viņiem ir jāspēlē Augustīna māti vai tēvu. Tas arī ir vissarežģītākais šajā dramaturģijā – atrast tos punktus, kur viņi spēlē lomas, un kur jau sāk veidot savas attiecības, risināt savas problēmas.

Tu minēji, ka viena tēma, kas šajā izrādē tiek risināta, ir atkarības. Man, izlasot lugu, iekrita acīs, ka tajā ir ļoti daudz par attiecībām.

Jā, noteikti. Gan atkarības, gan līdzatkarības jau neeksistē ārpus attiecībām. Man bija svarīgi šajā gadījumā ielikt centrā cilvēku, kuram ir ļoti grūti veidot attiecības ar apkārtējiem, tāpēc, ka viņš savās atkarībās vaino visus citus. Viņš speciāli rāda, kāds viņš ir briesmonis un monstros, kuru nevar mīlēt. Tāda ir viņa pozīcija. Un, kamēr viņš sevi nesakārto, viņš turpina vainot visus citus. Tā, protams, ir riskanta lieta izrādē, jo ar šādu cilvēku skatītājam ir ļoti grūti personificēties. Bet tas, ko mēs mēģinām parādīt, ir, ka attiecību risināšana ne pie kā nenoved, kamēr cilvēks nav mierā pats ar sevi. Neviens tevi neizglābs.

Bet Kristus? Viņš taču ir glābējs.

Mēs mēģinājām šajā izrādē atbildēt arī uz šo jautājumu – kas mūsu izpratnē tagad ir tas augstākais spēks. Mana pārlicība ir tāda, ka cilvēks var sev pa īstam palīdzēt tajā brīdī, kad viņš sāk ar otru runāt, kad viņu dvēseles sāk sarunāties. Manā izpratnē arī Augustīnam tā nonākšana pie pieņemšanas bija caur mīlestību. Un Kristus mūsu izrādē ir tas otrs cilvēks, kurš var pateikt – tas nekas, ka tu tāds esi, es arī esmu tāds.

Vai Augustīns ir moderns autors?

Moderns tādā nozīmē, ka mūsdienīgs? Noteikti. To es, starp citu, dzirdēju Kultūras akadēmijā no profesores Dainas Teters. Mums kādā eksāmenā vajadzēja minēt vienu ļoti senu filozofu, kurš šodien būtu daudz mūsdienīgāks par citu, vēlāku. Un pareizā atbilde bija Augustīns. Neiešu apstrīdēt un teikšu, ka – jā, viņš ir ļoti mūsdienīgs. Tāpēc, ka ļoti godīgs. Viņš runā par ļoti vienkāršām lietām – par to, ko nozīmē darīt to, ko tu negribi darīt, ko nozīmē izdarīt nepareizas izvēles.

Izrādes beigās tiek citēts Augustīns, kurš atzīstas, kā ir ļāvis vaļu asarām dārzā, kad viņu neviens neredzēja. Vīrietim nav pieņemts atzīties, ka viņš ir vājš.

Mūsu sabiedrībā tā joprojām netiek uzskatīta par vīrišķības izpausmi. Bet es ceru, ka mēs ejam uz to, lai daudzas lietas atzītu par cilvēciskām. Un es ticu, ka kādreiz nonāksim arī pie tā, ka raudāt ir okei.

Šajā izrādē tiek apspēlēti ļoti daudzi stereotipi – kas atļauts vīriešiem, tas nav atļauts sievietēm. Pagāniem ir vieni uzvedības noteikumi, kristiešiem – citi. Vai arī tā nav atkarība – būt pakļautam sabiedrībā valdošiem stereotipiem par to, kādam tev jābūt?

Es domāju, ka drīzāk tas ir jautājums par iekšējo brīvību. Cik ļoti es esmu atkarīgs no nebrīvības, kas man neļauj darīt to, ko es gribu, vai uzskatīt to, ko es gribu. Bet svarīgi ir saprast, vai tu to apzinies. Ja tu apzinies, ka esi atkarīgs, tad tā nav problēma. Kad es sāku studēt Kultūras akadēmija, man mainījās viss dzīves ritms un cilvēki man apkārt. Vienreiz mamma man pajautāja – tu izskaties kā bomzis, tas ir apzināti vai neapzināti? Ja tas ir apzināti, tad viss kārtībā, bet, ja vienkārši nav laika par sevi parūpēties, tad...

Tu sadarbojies ar dramaturģi Justīni Kļavu ne pirmo reizi...

Jā, “Toma Sojera piedzīvojumus” viņa dramatisēja un “Visas viņas grāmatas”. “Koncertu, kura nebija” viņa rakstīja.

Vai tu esi atkarīgs no šīs sadarbības?

Zināmā mērā... Nē, es gribu ticēt, ka nē. Jo nav tā, ka es negribētu ar viņu sadarboties un turpinātu – tad es būtu atkarīgs. Es joprojām apzināti gribu ar viņu sadarboties. Ir lietas, kas viņai izdodas ļoti labi, tas, ko es nevaru bez viņas izdarīt. Viņai gan ir arī citi režisori, ar kuriem viņa sadarbojas, man šī izvēle ir daudz mazāka. Tagad arī Justīne sēž mēģinājumos un palīdz man kaut ko pamainīt dramaturģijā, ņemot vērā to formu, kādu mēs esam pieņēmuši. Tā ir laba pieredze, kas Latvijas teātros šobrīd notiek – ka režisori sadarbojas ar dramaturgiem. Lai arī brīžiem es uz viņu dusmojos, es tomēr turpinu sadarboties, tā ka kaut kādas atkarības pazīmes tur tomēr ir. (smejas)

Un – atkarība no teātra?

Tas ir ļoti konkrēts eskeipisma veids. Cilvēki, kas dzīvo teātrī, nejūtas slikti – par to, ka sen nav bijuši ārā, ka viņam mēneša laikā nav bijis neviena brīvdienas... Es pats esmu pamanījis – man ir brīvs vakars, bet es turpinu sēdēt pēc mēģinājuma kafejnīcā, runājos te ar vienu, te ar otru, paskatos pulkstenī – ā, jau ir seši, kāda šodien ir izrāde? Ā, var neiet mājās. Šodien ir tā izrāde, kuru es jau esmu redzējis? Nekas, iešu vēlreiz paskatīties. Es aizeju un jūtos droši, sēžu tumšajā zālē, viss ir paredzams, man neviens neuzbruks, man nav jāsatiek uz ielas pažiņas, ar kuriem es negribu runāt... Tad vienā brīdī man arī ieslēdzas: “Paga, paga, šis nav līdz galam pareizi!”